

KÖZMŰVELŐDÉS, KÖZÖSSÉGI MŰVELŐDÉS

„A részvételi demokrácia azt igényli, hogy a gondok megoldásait nem parancsokkal, hanem megegyezéssel, meggyőzéssel, közös erőfeszítéssel kell megtalálni. Mindez jelzi a tennivalók sokaságát egy olyan társadalmi közgondolkodás jelenében, ahol inkább várnak az emberek, mint tesznek, inkább bírálják, mint kezdeményeznek, inkább a lelátón szeretnek szurkolni, mint személyesen részt venni, élményeket, sikereket és kudarcokat szerezni az én teljességét igénylő közös cselekvésben.”
(B. Gelencsér Katalin)

Nemrégiben (2012. augusztus, 17/4. szám) a *Szín – Közösségi Művelődésben* megjelent „Építő közösségekkel” című írásomban hivatkoztam arra, hogy a közművelődés szó helyett szívesebben használok a „közösségi művelődés” kifejezést. Akkor ott nem fejtettem ki bővebben, miért tartom indokoltnak a különbségtételt, most alkalmam nyílt arra, hogy ezt megtehessem.

A közművelődés fogalma bizonyos tekintetben a „közterület”, „közút”, „közegészségügy”, „közmű” stb. fogalmak sorába illeszthető, mely fogalmak leginkább az állami feladatellátás közössége(ke)t érintő területeit, szolgáltatásait érintik, s fogalmilag minimálisan utal arra, hogy minden társadalom számára mennyire fontosak a közösségi aktivitások, a lakosság, a polgárok helyi társadalmi folyamatokban való, többnyire önkéntes részvétele. Magam is sokat bosszankodom azon,

hogy munkahelyemet, a megyei közművelődési intézetet, a közvetlen, többé-kevésbé szakmai környezete is gyakran röviden és pongyolán „közmű”-nek szignálja.

Persze, jól tudjuk, optimális esetben a két fogalmi értelmezés összeér, és tulajdonképpen a közösségi-művelődési tevékenység hangsúlyainak újragondolásáról van szó. Arról, hogy a közösségi művelődésnek sajátos eszközrendszerével nagyobb és közvetlenebb szerepet kellene vállalnia a magyar társadalmat égető súlyos problémák – szociális gondok, mindenekelőtt a szegénység, és az ezzel összefüggő etnikai problémák, az előregedés, a perspektívátlanság, a testi-lelki egészség elégtelenségei, a magány, a generációk közötti konfliktusok stb. – megoldásából.

Ennek legalkalmasabb módja a még meglévő közösségeinkre való fokozott odafigyelés, illetve új, elsősorban ifjúsági közösségek létrejöttének bátorítása, segítése.

Módszereit illetően a közösségfejlesztés elméletének és gyakorlatának horizontális szintű kiterjesztéséről van szó, melynek kulcsszava szerintünk a *partnerség*.

Fontos lenne a szakma látható és kevésbé közvetlenül észlelhető eredményeinek bemutatása, népszerűsítése is. Naponta küszködünk azzal, hogy a közvélekedés elsősorban a szórakoztatás, a kikapcsolódás közvetítő intézményeként tart nyilván bennünket. Ilyeténképpen, miköz-

ben a társas létet és ezen keresztül a személyes életminőséget érintő gondok sokasodnak a helyi társadalmakban, aközben a kultúrák közvetítés intézményei folyamatosan romló körülmények között tevékenykednek: a települések bezárják a közösségi házainkat, naponta hallunk a szakmánkat érintő létszám, illetve munkaidő csökkentéséről, még mindig általános a vélekedés, hogy a kultúra a bojt a sapkán – nem pedig a szövet. Nekünk kell megmutatnunk, mégpedig sürgősen és közérthetően, hogy mi a szakmánk haszna, hogy valóságos társadalmi problémákra tudunk érvényes válaszokat adni. Mindemellett bemutatathatóvá kell tenni eredményeinket, mégpedig legalább két oldalról: egyrészt amit lehet, számszerűsítve, ha úgy tetszik statisztikailag, másrészt meg kell értetnünk az Einstein által megfogalmazott gondolatot, „nem minden megszámlálható, ami fontos, és nem minden fontos, ami megszámlálható.”

Alább hadd mutassak be három programot, amely a fentiek igazolását célozza. Mielőtt ezt megtenném, szólnék néhány szót a partnerségről, mint minden együttműködés létfonosságú alapjáról, amely a felek közötti szükséges bizalomhoz nélkülözhetetlen.

A helyesen értelmezett partnerség alapvetően a táncnál és a sportjátékoknál előforduló kapcsolat, vagy olyan szövetséget, társu-

lást jelent, ahol a felek a kockázatot és a hasznot megosztják. A valódi partnerség két elemet feltétlenül kell, hogy tartalmazzon: a megosztást (feladatok, haszon, kockázat, felelősség) és a résztvevők közötti fejlődő kapcsolatot. Ennek folyamánként a partnerség alapelvei a következők: méltányosság, átláthatóság, kölcsönös haszon. A partnerség-építési folyamatban kulcsfontosságú szerepet játszik az a személy vagy szervezet, aki vagy amely közvetítő szerepre vállalkozik. A közvetítő az összes fél között és nevében cselekszik. Bárhonnan, bármely szektorból jöhet, csak az a fontos, hogy rendelkezék bizonyos képességekkel, mutasson kellő elszántságot arra, hogy a partnerség-építési folyamatot nehézségei ellenére végigkísérje, kellő rugalmasságot arra, hogy a folyamatot módosítsa, a körülményekhez igazítsa, amikor szükséges.

A jó közvetítő tehát mindegyik fél bizalmát élvezzi, megvan a hatalma ahhoz, hogy egybehívja mindazokat az embereket, akiket be kell vonni a folyamatba, rendelkezik szakmai ismeretekkel és készségekkel, van helyismerete és kulturális megértő-képessége, már bizonyított menedzselési képességeit, elkötelezte magát, hogy függéstől mentes kapcsolatokat alakítson ki és tartson fenn a partnerségben résztvevő bármely/összes féllel.

Az első példa személyes tapasztalat. 1999 és 2009 között „vezetem” a Keceli Hagyományörző Asszonykórust. Véletlenül kerültem a csoporthoz, 1999-ben tragikus hirtelenséggel, fiatalon meghalt az együttes néprajzos vezetője Bodor Géza. A temetés után beszélgető időse asszonyok legfontosabb kérdése: hát velünk mi lesz, most már árván maradunk? Tudni kell, hogy abban az időben két népdalkör működött a településen, az egyik a polgármester anyagi és erkölcsi támogatását élvezte, a másik mostohagyerek volt olyannyira, hogy helyük sem volt a művelődési házban, semmiféle támogatást nem kaptak, az időse, kisnyugdíjas asszonyok önmaguk finanszírozták a csoport működését.

Egyikük megkérdezte: „Maga nem vállalna föl minket?” Ellenvetésemre, hogy igazából nem értek a népzenehez, naponta 120 kilométert ingázom, kevés a szabadidőm, valójában nem is ismernek, mindig azt a választ kaptam, hogy „nem baj, megoldjuk.” A beszélgetés végén abban maradtunk, hogy közösen megpróbáljuk. Döntően esett latba, hogy az egykori vezető nővére, Bodor Anikó zentai etnomuzeológus, ismert népzene kutató, aki szintén részt vett a megbeszélésen, erősen kapacitált a próbára, minden szakmai segítséget megígérve.

Az akkor 21 főből álló társaság zöme egyedül élő, 70 év feletti, aktív foglalkoztatási korában mezőgazdaságból, földművelésből, főként szőlőművelésből élő nő. Iskolai végzettségük 4-8 elemi osztály. Néhányan még eljárógattak napszámba, többségük azonban nyugdíjából élt. Rövid idő alatt megbizonyosodtam arról, mi a szerepem a csoport életében. Afféle közvetítő feladatot vállaltam, amiről fentebb írtam. A szakmai irányítás – dalszövegek összeállítása, stílus, dialektus stb. – jelentős része Bodor Anikóra maradt, bár valamilyen szintig nekem is bele kellett tanulnom a szűkebb értelemben vett szakmába, mert a próbák mindennapjai rám maradtak. Nagyobb részt azonban a csoport menedzselését végeztem. Minősítésekre való felkészülés, utazások szervezése, a próbák biztosítása, hazai és külföldi fellépések ügyeinek intézésén túl meg kellett értenem, hogy legfontosabb feladatom a társaság összetartása, az alkalmanként adódó konfliktusok kezelése, a sikerek és kudarcok feldolgozásának segítése, egyszerűen mindaz, amit konfliktuskezelésnek hívunk. Rövidtávon meg kellett értenem problémáikat: az öregezésből, egyedüllétből fakadó magány személyiségroszvasztó hatását, az ebből fakadó biztonság hiányát, az amúgy sem túl tág horizontok további beszűkülését, a kapcsolati-közlekedési zavarokat, a személyes életükben a sikerélmény hiányát, az ebből fakadó torz önmegvalósítási formák veszélyét. Az is gyorsan kiderült, milyen fontos szerepet játszik a közösség életük-

ben, mennyire várják a próbákat, a közös fellépések izgalmát, a sikert, a dicséretet, a jó szót, az emberi közeledést. Nagyon hamar megbizonyosodott, hogy kitűnő emberekkel hozott össze a sors. A kitartásnak, az áldozatvállalásnak, az egymás segítésének, a közös ügy szeretetének olyan példáit értem és éltem meg, amelyek – bár többször elhátároztam a „szakítást” – több mint 10 évig, a csoport megszűnéséig, együtt tartottak bennünket. Egy példa: özvegy Juhászné a város szélén lakott, több mint négy kilométerre a próbák helyszínétől. Télen bizony sötétben indult kerékpárral, és sötétben ért haza szilosi házába. Egyik téli próbanapon tükörjéggé változott az út, azt hittem, az időse, nyolcvan felé járó asszonyok zöme otthon marad. 6 órára, a próba időpontjára, mindenki ott volt. Juhászné is. Ma is látom, ahogy gyalogosan, kerékpárjára támaszkodva, cipőire rongyot kötve érkezik. Nem volt nehéz megérteni, mit jelent ezeknek az embereknek a közösség, mennyire tudták vagy érezték a másik iránti felelősséget. A próbákon való részvételi arány megközelítette a 100 %-ot.

Hosszan írhatnám a történeteket a közelharckokról, melyek az autentikus népdalokért és viseletért, a többnyire pénz körüli viták elsimításáért folytak – nem teszem. Azt azonban le kell írnom: túlzás nélkül mondhatom, azt gondolom, mindannyian rengeteget tanultunk egymástól. Sokszor fáradtan, a mindennapi problémáktól zsongó fejfel kerestem a kifogást, hogyan kellene lemondani a próbát. Hál’ Istennek, soha nem tettem. Aztán megtapasztalhattam, hogy micsoda érzékük volt arra, hogy néhány mondattal, tréfával vagy dallal elűzzék minden rosszkedvet. Mellesleg sokszoros „Arany” minősítésű, „Aranypáva”-díjas együttes lettünk. A csoport egyik tagja, Pápai Józsefné 2007-ben a Népművészet Mestere kitüntető címet nyerte el.

A másik két példát röviden, különösebb kommentár nélkül hozom ide. Bajai kollégáink ötlete, aktív közösségi program fiataloknak és se-

gítóiknek, illetve Dr. Tóthné Bodor Anita intézetünk munkatársának projektje.

REJTETT ÉRTÉKEK – AHOGY ÉN LÁTOM

A Bácskai Népfőiskola Társaság digitális fotópályázatot hirdet 13-18 éves fiataloknak.

Mutasd be családod, szűkebb környezeted, lakóhelyed értékeit! Lehet olyan személy, aki a közösség számára fontos tudással rendelkezik (pl. kézműves, amatőr helytörténész, vőfély, helyi ételek receptjeinek ismerője, gyűjteménye van, hangszeren játszik, táncos stb.), lehet értékes épület, tárgyi emlék, természeti szépség, ma is élő hagyomány, népszokás, régről fennmaradt családi ünnep!

Olyan témát válassz, amit kevesen ismernek!

Beküldhetsz legfeljebb 5 önálló témájú képet és/vagy 5 darabból álló sorozatot. A képek legalább 300 MB méretűek legyenek, azért, hogy ki tudjuk vetíteni a díjak átadásakor.

A pályázatod minden témájához csatolni kell egy, legalább ½ gépelten oldal terjedelmű írást arról, hogy miért ezt a témát választottad, milyen értékeket mutatsz be!

A fájl nevét így írd be: saját neved, a kép címe.

A témaválasztás kifejtésének végére írd rá: a saját neved, melyik iskolába jársz, ki segített felkészítőként, melyik évben születted.

A munkában segítséget kaphatsz a Duna Fotóklub tagjaitól, ha pendrive-on elviszed a képeidet a Tóth Kálmán u. 19-be, a Bajai Csillagvizsgáló Borbás termébe, február 14-én, 15-én, 21-én vagy 22-én 17 és 19 óra között.

A Színes Kert mintaprojekt célja a lakiteleki halmozottan hátrányos helyzetű 11-16 éves korosztály 10 tagjának felzárkóztatása, munkára való felkészítése, társadalmi integrációjának elősegítése.

Közvetlen cél a hagyományörző mesterségek (nemezelés, tojásfestés), kreatív ismeretek elsajátítása (a helyi tudás, növényismeret és

az ehhez kapcsolódó helyi szokások átadása-elsajátítása, valamint a helyben élő „tudós” emberek megismerése-megismertetése), praktikus ismeretek megszerzése.

A közvetített ismeretek tartalma: növény-, festőnövény-, biokémiai-, színtani ismeretek, tojásdíszítési technikák és hímes minták ismerete, gyapjú megmunkálás nemezeléssel, nemez minták ismerete.

A résztvevők a szakkörvezető segítségével mintakertet alakítanak ki, amelyben festőnövényeket nevelnek. A kert ápolása, növények

gondozása folyamatos a szakkör tevékenysége alatt. A festőnövényeket felhasználják a tojásfestésre és a nemezelésre is. Növényi tablók készülnek a dokumentált kísérleti eredményekkel. A kert közlekedő útjaihoz építési törmeléket használnak fel az újrahasznosítás jegyében.

A tevékenység alatt elkészített munkákból kiállítást rendeznek az adventi udvar idején az iskolában.

A szakkörben elvégzett feladatok segítenek, irányt mutatnak a pályaválasztáshoz.

A fentiekben bemutatott három program a közösségi művelődés lényege szempontjából úgynevezett „jó gyakorlatnak” tekinthető, mert életre kelti, tartalommal tölti meg azokat a fogalmakat (aktív helyi közösség, értékek, tudások átadása helyben stb.), amelyeknek fontosságára Polyák Albert az alábbi gondolatokkal hívja fel a figyelmet:

„A felnőttképzés szemléletbeli változásához tartozik annak elfogadása is, hogy a tudás birtokosai és közvetítői nem kizárólag a máshonnan jött, nagyevű, többdiplomás szakemberek. Tapasztalatunk szerint a helyi közösségekben mindig található olyan józan gondolkodású, gyakorlatlalt bíráló „egyszerű” emberek, akik az adott helyi probléma megoldására kiváló megoldásokat alkalmaznak, vagy egy-egy szakterületen különleges ismerettel, képességekkel bírnak. Az ő felkutatásuk, megerősítésük, helyben való elismertségük segítése a közösség javát szolgálja.

Szintén fontos a tézis, és az ennek megfelelő gyakorlat, hogy a tudásátadás nem csak állami feladat, hanem abban meghatározó szerepet kell vállalnia a családoknak és az azon kívül (még) működő kisebb-nagyobb közösségeknek. Különösen fontos, hogy a helyi „köz művek” között az ide vonatkozó hálózatok és csatornák működőképeseek legyenek.” (Polyák Albert)

IMRE KÁROLY több mint harminchárom éve dolgozik népművelőként. Munkáját Soltvadkerten kezdte, majd a Keceli ÁMK közművelődési igazgatóhelyetteseként dolgozott 1991-ig. Rövid ideig a kecskeméti Katona József Gimnáziumban tanított, s emellett a diákok kulturális, közművelődési munkáját irányította, segítette. 1992-től 1999-ig a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Pedagógiai és Közművelődési Intézetének igazgatóhelyettese, majd a Közművelődési Intézet megalakulása óta igazgatója. Vezetése alatt az intézet több olyan fejlesztést és programot indított, amely a közművelődési szakma megújulását szolgálta, s ezáltal országos elismertséget és szakmai körökben megbecsültséget szerzett. Vezetői munkája mellett felnőttképzésben oktató, valamint közösségépítő, -fejlesztő tevékenységet folytat. 2011-ben Bessenyei György-díjjal tüntették ki.